

Memorandum Cultuur in Zwijnaarde 2025-2030

De cultuur van een volk leeft in de harten en de ziel van haar mensen (*vrij naar Mahatma Gandhi*)

Inleiding

Zwijnaarde is een bruisend landelijk Scheldedorp, met een rijk historisch erfgoed, aan de rand van de grote stad Gent, dat demografisch, economisch én stedenbouwkundig in volle ontwikkeling is.

Heel wat bewoners van de Zwijnaardse woonwijken in en rond de oude dorpskern waarderen het nog aanwezige kleinschalige dorpskarakter. Tegelijk vestigen zich heel wat nieuwe bewoners in Zwijnaarde, omwille van de nabijheid van de stad, de mobiliteitsinfrastructuur, de plaatselijke tewerkstelling en ontwikkelingen op de bedrijfsterreinen. Ook de charme van het dorp, het agrarische karakter en omliggende natuur weten velen te bekoren.

Het hybride karakter van Zwijnaarde wekt zowel bedreigingen als opportuniteiten voor het socio-culturele leven en de plaatselijke cultuurbeleving in het dorp.

Zwijnaarde zal de komende jaren nog heel wat veranderen en het is belangrijk om inspanningen te blijven leveren om de identiteit van Zwijnaarde te behouden en te ondersteunen. Het cultuurbeleid en de socio-culturele werking zijn onmisbare instrumenten van verbinding en begeestering.

Ook de stad Gent heeft grote ambities en erkent het belang van cultuur voor de samenleving en het welzijn van haar inwoners! De stad wil haar cultuurbeleid verder ontwikkelen op de assen die werden uitgezet voor “Gent 2030”, ook al werd de Gentse kandidatuur niet weerhouden. De kernassen van dit project worden in 4 “werk”woorden gevat: verbinden – verduurzamen - verwonderen en dwarsdenken.

Als bruisende deelgemeente van Gent, met een nog zeer levendig socio-cultureel leven, wil Zwijnaarde daar op lokaal vlak mee vorm aan geven. We nemen deze werkwoorden mee in voorliggende memorandum.

Deze tekst is onder meer het resultaat van een bevraging van de socio-culturele verenigingen die onder de koepel van het cultuurplatform Zwijnaarde gaan en van de ervaren noden tijdens de voorbije legislatuur. Ze wil een voorzet geven voor het uitwerken van een echt “wijkcultuurplan” voor Zwijnaarde, zoals werd bepleit door de Gentse Cultuurraad in haar advies “*Cultuur in de wijken*”.

1/ Verbinden

Het socio-cultureel verenigingsleven staat overal onder druk en de toenemende verstedelijking in Vlaanderen en Gent leidt ertoe dat mensen dichter, maar tegelijk meer naast elkaar wonen. Dit wekt ook anonimiteit, vervreemding en vereenzaming in de hand. Samen van cultuur genieten is daarvoor van oudsher een effectief preventief medicijn met verbindende werking.

Zwijnaarde heeft het geluk om vooralsnog over een actief verenigingsleven te beschikken, al verloopt de instroom van nieuwe vrijwilligers ook moeizaam en krijgen nieuwe samenwerkingsvormen vaak moeilijk voet aan de grond. Er zijn inspanningen nodig om het lokaal cultuurbeleid te ondersteunen in haar verbindende werking naar bewoners en verenigingen toe.

Uit onze bevraging van de verenigingen blijkt dat de vraag naar **verbindende initiatieven en activiteiten**, zoals een nieuwe kunst- en cultuurroute (cf. Track-Z) of een lokale ambachten- of cultuurmarkt, bij velen leeft, maar dat de kracht en moed om het te organiseren veelal ontbreekt of te verspreid ligt. Het cultuurplatform kan hier een ondersteunende en intermediaire rol spelen, maar hoopt daarvoor op concrete steun van de stad.

Niet alleen is er nood aan **financiële middelen** voor dergelijke cultuurprojecten, er is ook nood aan **geschikte en betaalbare infrastructuur** waar de werken veilig kunnen tentoongesteld of opgeborgen blijven en uitrusting (zie verder onder 'verduurzamen').

Verbinden betekent ook de mogelijkheid om **samen te creëren**. In Zwijnaarde is er nauwelijks **atelier- of repetitieruimte**. Individuele beeldende of muziekkunstenaars kunnen feitelijk nergens terecht. Bij sommige verenigingen leeft ook de angst dat ze hun huidige plaats zullen verliezen. Tijdelijke invullingen zouden een tijdelijke oplossing kunnen bieden, mits laagdrempelig en met het vizier op oplossingen voor de lange termijn.

Samenwerken moet ook **met en tussen verenigingen** worden gestimuleerd. Subsidielijnen zouden kunnen worden uitgewerkt in functie van culturele samenwerkingsprojecten die laagdrempelige cultuurbeleving ondersteunen.

Ook op het vlak van **verbindende communicatie en aantrekkelijke publiciteit** voor culturele projecten in de deelgemeente is er werk aan de winkel. Vanuit het cultuurplatform Zwijnaarde werd reeds een gemeenschappelijke culturele agenda gecreëerd, maar dat dooft bij de verenigingen uit omwille van onvoldoende functioneel nut (publieke zichtbaarheid) en bij gebrek aan een vlot toegankelijke app om de evenementen in te leiden. Tevens dient drukwerk dat publiciteit maakt voor culturele programmatie volledig buiten de stadsbelastingen te vallen, bij gebrek aan een commercieel karakter. We herhalen hier de eerder gestelde vraag naar bijvoorbeeld **digitale informatieborden** op publieke plaatsen (bv. aan de eindhalte van de tram en het wijkfiliaal van de bibliotheek) waarop de aankomende activiteiten kunnen worden geprojecteerd (cf. het informatiebord van OC Zwijnaarde aan de Nieuwe Melac) en/of aan het LDC De Mantel.

Het netwerk van **culturele wijkprogrammatoren** en de **subsidielijn voor culturele wijkprogrammatie** waren belangrijk om te inspireren en nieuwe programmatie te ontwikkelen. De subsidielijn verdient een structurele verankering in een solide **subsidierglement**, dat ook ruimte laat voor voldoende differentiatie (gezien de heel verschillende manier van werken en rollen die wijkprogrammatoren opnemen).

Daarnaast is het belangrijk dat, waar de rol van culturele wijkprogrammatoren gepaard gaat met infrastructuurbeheerders (zoals het geval is bij het OC Zwijnaarde), de betoelaging van zuiver **facilitaire infrastructuurleiden** wordt **gescheiden van subsidies voor de culturele programmering**.

Tenslotte blijken nogal wat verenigingen nood te hebben aan een “single point of contact” bij de stad Gent, dat werkelijk de zorgen opneemt en effectieve oplossingen aanreikt. Die verbindende en aanspreekbare functie moet dus meer dan een ‘brievenbusfunctie’ vervullen maar organisatoren en initiatiefnemers ontzorgen en helpen om tot concrete oplossingen te komen. Indien bijvoorbeeld de wijkregisseur deze rol zou opnemen, moet ze effectief de bevoegdheid hebben om te kunnen “regisseren” tussen betrokken diensten en de “kokers” te doorbreken.

2/ Verduurzamen

Cultuur kan bijdragen aan een meer duurzame en inclusieve samenleving, waar mensen samen verantwoordelijkheid opnemen voor leefbare en zorgzame buurten.

De ambitie om de culturele werking te verduurzamen en cultuur te laten bijdragen tot een meer duurzame samenleving, stelt uitdagingen, zeker op het vlak van infrastructuur, maar ook ter ondersteuning van de mensen en verenigingen die een duurzame socio-culturele werking willen uitbouwen.

Op het stuk van **infrastructuur** beschikt Zwijnaarde over een aantal belangrijke troeven. In het bijzonder het (infrastructuurleiden duurzame) Ontmoetingscentrum Zwijnaarde “de Nieuwe Melac” (en in beperkte mate het helaas wat verouderde Jeugd ontmoetingscentrum Variant) zijn belangrijk voor het verenigingsleven. Ze wordt beheerd door een eigen vzw van verenigingen (Ontmoetingscentrum Zwijnaarde vzw) die momenteel uitsluitend met vrijwilligers werkt.

Ook het zaaltje aan de wijkbibliotheek (die moet evolueren naar een “Plus-bib”) en de ruimtes van het Lokaal Dienstencentrum bieden plaats voor cultuurbeleving, weliswaar onder bepaalde voorwaarden en met beperkingen.

Er moet ook worden vastgesteld dat er geen gelijk speelveld is gecreëerd voor de beheerders en gebruikers van de lokale faciliteiten, in vergelijking met andere beheerders van gelijkaardige faciliteiten in Gent.

Bepaalde tekorten kunnen op heden ook niet worden ingevuld doordat de vraag groter is dan het facilitair aanbod. Er moet een keuze worden gemaakt tussen het vergroten van het aanbod of een aantal cultuurmakers in de kou laten staan. De laatste optie lijkt ons moeilijk aanvaardbaar, aangezien er geen sprake is van een overaanbod in Zwijnaarde.

Er zijn belangrijke **noden die op heden niet ingevuld blijven**:

- Er is geen geschikte ruimte voor tentoonstellingen en vernissages.
- Er is nauwelijks atelier- en repetitieruimte.
- Er is geen opslagruimte voor het opbergen van roerend erfgoed (cf. Porcaera, feestcommissie) en materialen voor de culturele werking (bv. muziekinstrumenten, audio-visueel materiaal, enz.)

Mogelijke pistes van oplossing zijn:

- Bijkomende infrastructuur creëren

- Tijdelijke (langlopende) alternatieve invullingen (met culturele herbestemming) van bepaalde leegstaande ruimten (maar dit vergt een belangrijke tussenkomst vanwege de stad Gent – cf. de Solidaris-site)
- Een samenwerking opzetten met private partners (bv. bedrijven, UG, scholen, private investeerders, ...) of andere overheden (bv. OCMW – LDC) met het oog op een gedeeld beheer en gebruik van ruimten.

Verduurzamen betekent ook de **toegankelijkheid** van cultuur optimaal waarborgen.

Immers, de meest duurzame manier om cultuur te beleven, is dat **in de eigen woon/leefomgeving** te kunnen. Toegankelijkheid omvat zowel **financiële** aspecten (de kostprijs om deel te nemen aan culturele evenementen laag houden) als **infrastructurele** (bv. een dovenlijn of beeldschermen, financiering van tolken, enz.) en **bereikbaarheid** (bv. voor wie zich als zachte weggebruiker niet goed kan verplaatsen en aangewezen is op de auto: parkeerplaatsen in de nabijheid van culturele infrastructuur; voldoende aanbod van openbaar vervoer; veilige voetpaden; bewaakte en toegankelijke fietsstallingen; enz.).

De culturele makers zelf, oud en nieuw, willen op een duurzame manier cultuur aanbieden en uitdragen, maar hebben daarvoor nood aan ondersteuning, zowel financieel (voor het opzetten van nieuwe gedurfde projecten) als administratief en materieel/organisatorisch (gelet op de vele reglementen die het vrij initiatief vaak belemmeren).

Tenslotte dient te worden beklemtoond dat er ook voor **duurzaam onderhoud, beheer en instandhouding van (socio)-culturele infrastructuur** voldoende budget moet worden voorzien. Dat wordt bij voorkeur niet toegerekend op de budgettaire lijnen voor het organiseren en programmeren van culturele evenementen.

3/ Verwonderen

De vzw OC Zwijnaarde is de culturele wijkprogrammatoren voor Zwijnaarde, en beheerder van het OC "de Nieuwe Melac". Sinds de opening van het nieuwe gebouw brengt de vzw lokaal een kwalitatief hoogstaand cultureel aanbod op het podium van het ontmoetingscentrum.

De feestcommissie zorgt jaarlijks voor een groot volksfeest: de Zwijntjeskermis.

Het cultuurplatform vervult een brugfunctie tussen de stad en de vele Zwijnaardse culturele actoren: verenigingen, groot (zoals bijvoorbeeld de Koninklijke Harmonie, de Gezinsbond, de Landelijke gilde) en minder groot, oud en nieuw, maar ook individuele artiesten en creatieve makers. Het zijn de vele leden en ondersteuners van de Zwijnaardse socio-culturele verenigingen die met de regelmaat van de klok zorgen voor ver"wonder"ing.

Waar mensen samenkomen om van cultuur te genieten, verzacht de zeden, groeit de cohesie en samenhang en verdwijnen de polarisatie en de tegenstellingen. De verwondering wekt verbinding, en daar zet Zwijnaarde graag op in!

Het is belangrijk dat de bestaande **subsidielijn voor culturele wijkprogrammatoren** wordt verdergezet, weliswaar gediversifieerd naargelang de aard van de programmatie en de specifieke noden. De subsidies dienen ook podium-mogelijkheden te openen voor nieuwe jonge cultuurmakers.

Om dit proces te doen slagen is het belangrijk dat stad Gent ondersteuning biedt (bv. door publiciteit en bekendmaking van het programmeren ivk de subsidielijn, door een culturele agenda voor de stad

te ontwikkelen en gratis aan te bieden, evt. zelfs door een abonnementsformule te ontwikkelen voor het ontdekken van nieuw talent, enz.).

Verwondering kan ook worden gewekt door **tijdelijke invullingen** mogelijk te maken van leegstaande ruimtes of open ruimte, zonder dat de administratieve en financiële last op de organisator of programmator wordt afgewenteld. Een filmvoorstelling in een leegstaand bedrijfspand,

Nieuwe makers verdienen ondersteuning, niet alleen in de ontwikkelfase (atelierwerking, repetitieruimtes, enz.) maar zeker ook wanneer die een samenwerking beogen met reeds gevestigde waarden of “oude” makers. De samenwerking tussen verenigingen levert immers vaak vernieuwing en verjonging op en zorgt voor gedeelde risico's.

Qua diversifiëring wordt opgemerkt dat het **culturele aanbod voor de jeugd in Zwijnaarde vrij beperkt** blijft. Er zijn weliswaar optredens van de jeugdharmonie van Zwijnaarde en er is een gezinsgerichte programmatie van de Gezinsbond, maar voor adolescenten en jong-volwassenen is het aanbod beperkt tot de reguliere werking van de 2 Zwijnaardse jeugdverenigingen: KLJ en Chiro Ambo (waarbij de Chiro blijft kampen met een ernstig tekort aan lokalen voor haar gewone werking).

Er rust verder ook een verantwoordelijkheid bij **de reeds gesubsidieerde cultuurmakers en grote cultuurhuizen/programmatoren** om dit mee te helpen vorm geven. Wie voor zijn werking middelen ontvangt van de stedelijke overheid, zou ertoe moeten worden aangezet om af en toe eens het vertrouwde eigen huis te verlaten en mee te programmeren “op en met een ander”.

Niet alleen grote dingen, maar vooral ook **kleine vernieuwende initiatieven** wekken verwondering. Een aangepast subsidiereglement met focus op kleinschalige evenementen (bv. een specifieke culturele katern in het Samen aan Zet-reglement, in combinatie met de “Artiest zkt...”) zou nuttig kunnen zijn.

Tenslotte dient te worden verwezen naar de geschiedenis van Zwijnaarde. Een dorp als Zwijnaarde is van ouds nauw verbonden met de rijke geschiedenis van de stad Gent en haar Sint-Pietersabdij. De ontdekking van het hier aanwezige historisch erfgoed (in het bijzonder ook de kastelensite), wekt verwondering. Het (correct) ontsluiten van haar verleden en in ere herstellen van het historisch erfgoed houdt ongeziene mogelijkheden in om van Zwijnaarde een trekpleister te maken voor culturele meerwaardezoekers.

4/ Dwarsdenken

Waar de koppigheid en het rebelse karakter van de Gentenaar wordt gesymboliseerd door de strop van Keizer Karel, is het stugge Zwijntje het symbool en de geuzennaam van Zwijnaarde (al heeft de naam van het dorp etymologisch niets te maken met het zwijn). De Zwijnaardsen zijn trots op hun dorp en voldoende rebels om zich niet zomaar de les te laten spellen. De vrijheid om balorig te zijn en naar eigen inzicht cultureel te programmeren, weliswaar met respect voor de basiswaarden van non-discriminatie en diversiteit, moet steeds gewaarborgd blijven

Cultuur moet ongebonden blijven en kan **identiteitsondersteunend** werken voor een deelgemeente, zolang het niet vervalt in een identitair denken, dat leidt tot uitsluiting en polarisatie, maar integendeel **integratie en verbinding** bewerkstelligt.

De stad Gent moet daarom haar participatiemodel zo ontwikkelen dat organisatoren van lokale socio-culturele initiatieven ondersteund worden, zonder te worden opgelegd of gedirigeerd.

De beslissing voor ondersteuning moet ook in handen zijn van personen die de lokale werking en het lokale leven kennen. Projectsubsidie-reglementen en daaraan gekoppelde budgetten bieden participatiekansen, waarbij de **bewoners zelf prioriteren en beoordelen**.

We pleiten er ook voor dat Zwijnaarde nog verder een **dorp** mag blijven en dat erover gewaakt wordt dat deze oude deelgemeente geen ingeslapen voorstad wordt, louter ten dienste van de bedrijven, de universiteitscampus en hun studenten en expats. Om dat te realiseren is het essentieel lokale cultuurmakers (socio-culturele verenigingen) te ondersteunen én samenwerking te bevorderen, ook met het lokale bedrijfsleven en de aanwezige onderwijsinstellingen.